

Sverige: Taushet om pinlig historie

Aftenposten Søndag 24. 4. 1947.

Var det virkelig slik det gikk for seg? Hvorfor har vi aldri fått vite noe om det? Hvorfor har ingen fortalt oss om Sveriges ynkelige tilpasning til og samarbeide med Hitler-Tyskland under krigen?

Aftenpostens korrespondent
NILS CHRISTIAN HELLE

Stockholm.

Slike spørsmål er utgangspunktet for boken «Heder och Samvete. Sverige och andra världskriget», skrevet av forfatteren og journalisten Maria-Pia Boëthius og nettopp utkommet på Norstedts forlag. Boken ble født i møtet med en virkelighet forfatteren ikke kjente til, og som hun selv mener er blitt forsøkt holdt skjult for henne.

Sveriges opptreden under annen verdenskrig ble først

kjent for henne på reiser, i møter med mennesker i utlandet, forteller hun. Det var slik hun begynte å interessere seg for emnet; å lese om og forferdes i møtet med en virkelighet hun ikke trodde eller visstefantes.

Anklageskrift

Slik ble boken til. Den er en pamflett, et anklageskrift mot samlingsregjeringen som samarbeidet med nazistene så lenge disse hadde fremgang på slagmarkene, men som omhyggelig søkte å skjule omfanget av dette samarbeidet for det svenske folket, og mot foreldregenerasjonen som (i sin skam?) har tiet om dette siden. Boëthius sier selv at hennes målsetting har vært å skrive en «historiebok for alle som er født etter krigen». Hun ser sin rolle som «djevlelsadvokat» og har villet komme med en provokasjon mot «etterkrigstystnaden» i Sverige.

Men et problem for den som vil skape debatt, er at de generasjoner som er vokst opp etter krigen, vet så lite om hva som skjedde. Skolenes historiebøker har ikke fortalt sannheten, iallfall ikke hele sann-

heten. Boëthius' bok inneholder intet nytt for folk som har lest en del historie, og forfatteren legger ikke frem nye og sensasjonelle opplysninger hun har funnet i hittil hemmelige kilder. Hennes fortjeneste ligger i at hun har samlet og satt sammen tilgjengelig kunnskap, og at hun presenterer denne usminket og rett på sak.

Apropos nye opplysninger: Har vi alle sammen, hjemme i Norge, visst at to millioner, ett hundre og førti tusen (2 140 000) tyske soldater ble fraktet til landet vårt via det svenske jernbanenettet i løpet av krigen?

Hvis ikke, vet vi det nå. Maria-Pia Boëthius har lagt ned mye arbeid på å få frem dette tallet, som viser omfanget av den såkalte transittrafikken, og dermed også omfanget av den svenske samlingsregjeringens innrømmelser overfor Nazi-Tyskland.

Soldatene kom i land i Trelleborg og Helsingborg og ble bragt til Oslo, Trondheim og Narvik. I tillegg pågikk den såkalte hesteskotrafikken, via Storlien mot Narvik. Sommeren 1941 ble en hel divisjon tyske soldater (Engelbrecht-

divisjonen på nesten 15 000 mann) fraktet fra Norge til den finsk-russiske fronten på det svenske jernbanenettet.

100 000 våpenlaster

Som om ikke dette var nok, gikk det også ett hundre tusen (100 000) vognlaster våpen til Norge, ifølge forfatterinnen. Våpentrafikken tiet regjeringen om under krigen – det ville ha vært altfor pinlig å innrømme et så grovt brudd på den offisielt erklærte nøytraliteten. Soldattransportene ble fremstilt som om de gjaldt «permittenttrafikk» – soldater på vei hjem til, eller som vendte tilbake fra permisjon. Offisielt var de alle ubevæpnede.

Den virkelige skurken i Maria-Pia Boëthius' historie er ikke samlingsregjeringens leder, sosialdemokraten Per Albin Hansson, men utenriksministeren, Christian Günther, som forøvrig ble hentet hjem til denne stillingen fra en ministerpost ved Sveriges ambassade i Oslo.

Det var han som, da de svenske myndighetene tapte rettssaken om de embargobelagte norske skipene i Gøteborgs havn og ble pålagt å la

disse gå til England, over natten fikk endret loven slik at det tok ytterligere et halvår med rettslige prosesser før skipene ble frigitt. Og da lå tyske krigsskip og ventet på dem.

Regjeringens handlemåte ble bestemt av frykten for at tyskerne skulle okkupere også Sverige, som de hadde gjort Danmark og Norge. Men dette holder ikke som argument, mener Boëthius. Det hadde vært bedre å stå rank og rett og latt tyskerne komme. Den politikken som ble ført, innebar «stadige og betydelige innrømmelser overfor Nazi-Tyskland» og at Sverige «bidro aktivt til en krigsanstrengeelse hvis endelige målsetting var vår egen undergang».

Boëthius vier mye av boken til å belyse sviket mot broderfolkene i Norge, Finland og Danmark. Hun forferdes over eksporten av svensk malm og kulelagre til Tyskland, som formodentlig bidro til å forlenge krigen adskillig. Hun viser også hvordan avtaler inngått med de allierte som gjaldt denne eksporten, behendig ble omgått. Igjen var det utenriksminister Günther som førte an.

Hun fører også en fyldig diskusjon om behandlingen av flyktninger. «Vi visste ikke» (om utryddelsesleirene), har vært den offisielle forklaringen i alle år på at Sverige nærmest konsekvent avviste jødiske flyktninger. Men Boëthius viser at en svensk diplomat allerede 20. april 1942 sendte hjem en fyldig rapport om dødsleirene. Den havnet i en skuff i UD.

Og hun viser hvordan retts-samfunnet ble satt til side (42 millioner brev ble åpnet og 11 millioner telefonsamtaler avlyttet i Sverige under krigen) og hvordan myndighetene fikk pressen til å føye seg etter den offisielle linjen. Krigsårene var en lite ærerik periode for det svenske journalistkorpset, skriver hun.

Så er spørsmålet: Vil Maria-Pia Boëthius få igang den åpne debatt hun ønsker om Sveriges rolle i krigen og en erkjennelse av «den høye pris vi fikk betale for freden»? Det er mer enn tvilsomt. Ingen synes innstilt på å delta i diskusjonen. Hun fikk noen høflige og velvillige anmeldelser da boken kom ut. Siden har det vært stille – som i graven.